

Asia: VN/650/2022

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esitämme ohessa sosiaali- ja terveysministeriölle vanhusasiavaltuutetun huomiot toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä.

Vanhusasiavaltuutettu on uusi, itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Tarkastelemme toimeentulotukeen liittyvää hallituksen esitystä iäkkäiden näkökulmasta.

Vuonna 2022 toimintansa aloittanut vanhusasiavaltuutettu tulee toiminnassaan kehittämään keinoja ikävaikutusten arviointiin päätöksenteossa ja lainvalmistelussa.

Toimeentulotukeen liittyvällä lainsäädännöllä on oleellisen tärkeä merkitys ikääntyneiden ihmisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Suomessa on noin 1,3 miljoona 65 vuotta täyttänyttä henkilöä. Yli 75-vuotiaita on noin 607 000 ja 85 vuotta täyttäneitäkin noin 162 000 (Tilastokeskus). Vuonna 2020 lähes 23 000 yli 65-vuotiaasta asui toimeentulotukea saavassa kotitaloudessa (THL). Lisäksi on havaittu, että ikääntyneet eivät aina tiedä oikeudestaan toimeentulotukeen, eikä sitä sen vuoksi osata hakea. Tietämättömyys toimeentulotuen saamisen mahdollisuudesta voi olla yksi taustasyys sille, että maksuhäiriöisiä oli yli 65-vuotiaista vajaa 29 000 vuonna 2019 Suomen asiakastiedon mukaan. Vaikuttaakin siltä, että oikeus toimeentulotukeen olisi monilla iäkkäillä ja se tukisi heidän itsenäistä suoriutumistaan, mutta etuus jää hakematta, koska sitä ei tunneta. Tämän vuoksi esimerkiksi välttämättömät terveyshankinnat kuten useiden puuttuvien hampaiden korvaamiseksi tarvittavat proteesit tai tarvittavat lääkkeet jäävät hankkimatta, kun eläketulot eivät niihin riitä.

Huomiot lakiuudistuksen tavoitteista

Vanhusasiavaltuutettu pitää lakiuudistuksen tavoitteita hyvinä ja kannatettavina. Ikääntyvien ihmisten kannalta erityisen tärkeitä ovat asioinnin saavutettavuuden parantaminen ja oikeus henkilökohtaiseen palveluun.

Hyvinvointialueiden sosiaalihuollon ja Kansaneläkelaitoksen viranomaisten yhteistyön vahvistaminen on myös hyvä tavoite erityistä tukea tarvitsevien ikääntyneiden osalta. Erityisen tärkeänä pidämme sosiaalitoimen ohjausta ja neuvontaa mahdollisuudesta hakea toimeentulotukea esimerkiksi äkillisesti nousseiden terveyskulujen tai asumiseen liittyvien menojen vuoksi.

Huomiot luvusta 2.1.4. Toimeentulotuen asiakkaat tilastojen ja tutkimusten valossa

Vanhusasiavaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että yli 65-vuotiaista ei ole mitään mainintaa koko luvussa. Vanhuseläkkeelle siirtyminen ja ikääntymiseen liittyvät muutokset palvelutarpeessa ovat kuitenkin merkittäviä toimeentuloon vaikuttavia tekijöitä. Olisi tärkeää, että yli 65-vuotiaiden toimeentulotukea tarvitsevien ihmisten tilanne olisi kuvattu ja otettu huomioon läpi esityksen.

Eläketurvakeskuksen tekemän eläkeläisten toimeentulokokemuksia vuonna 2020 selvittävän kyselyn perusteella jonkinasteisia toimeentulovaikeuksia koki noin joka kolmas eläkeläinen. Noin 10 prosentilla eläkeläisistä oli vaikeampia toimeentulo-ongelmia. Vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa oli 11,2 prosentilla eläkeläisistä ja neljä prosenttia vastaajista koki suuria vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa. Toimeentulovaikeuksia on eniten pienituloisimmilla ja niillä iäkkäillä, joilla oli paljon terveyskuluja <https://www.julkari.fi/handle/10024/143322>

Huomiot luvusta 4.2. Lakiesityksen vaikutusten arviointi

Vanhusasiavaltuutettu huomauttaa, että lakiesityksestä puuttuu kattava ikävaikutusten arviointi. Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että ikääntyneet huomioidaan vaikutusten arviointia koskevassa ohjeessa omana alakohtanaan.

Lakiesityksen yhteiskunnallisissa vaikutuksissa viitataan ns. digisyrjäytyneisiin eli heihin, joilla ei ole pääsyä sähköisten palveluiden piiriin tai joilla ei ole osaamista sähköisten palvelukanavien käyttämiseen. Tässä yhteydessä tuodaan esille, että kyse on erityisesti vanhempien ikäluokkien ongelmasta. Esityksessä pyritään helpottamaan heidän tilannettaan, mikä on erinomainen tavoite. Suuri enemmistö yli 75-vuotiaita on edelleen internetin ja sähköisten sosiaali- ja terveyspalveluiden ulottumattomissa, vaikka kahden viimeisen vuoden aikana niiden käyttö onkin lisääntynyt. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601/57591>

Huomiot lakiin toimeentulosta annetun lain muuttamisesta

2. luku Toimeentulotuen määräytyminen ja rakenne

Vanhusasiavaltuutettu haluaa kiinnittää huomion siihen, että sähköisten järjestelmien käyttö edellyttää toimivia digilaitteita, niiden asennusta ja opastusta. Kaikista näistä aiheutuu kustannuksia, joihin pienituloisen ikääntynyt saattaa tarvita toimeentulotukea.

7§ ja 7b§ Terveydenhuoltomenot ja muut menot

Vanhusasiavaltuutettu haluaa kiinnittää huomion siihen, että ikääntyneelle suun terveys on tärkeää ravitsemuksen, terveyden ja kokonaisyhyvinvoinnin kannalta. Hammashoidon maksujen kattaminen ml. hammasproteesien hankkiminen viime kädessä toimeentulotuen avulla tulee toteutua ja tästä mahdollisuudesta tulee tiedottaa nykyistä paremmin.

14 d§ Toimeentulotukiasioinnin järjestäminen ja asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen palveluun

Vanhusasiavaltuutettu kannattaa toimeentulotukiasioinnin helpottamista ja oikeutta henkilökohtaiseen palveluun. Kansaneläkelaitoksen palvelupisteiden verkon on syytä olla tiheä, jotta kasvokkainen asiointi on käytännössä mahdollista. Lisäksi kattavat puhelinpalvelut ovat tärkeitä ikääntyneille. Aukioloaikoja tarvittaisiin myös virka-ajan ulkopuolella, jotta ne ikääntyvät, jotka asuvat joukkoliikenteen saavuttamattomissa ja ilman omaa autoa, saavat helpommin kyydin Kansaneläkelaitoksen palvelupisteelle.

Topo Päivi

Vanhusasiavaltuutettu - Vanhusasiavaltuutettu